

ÉRINTÉSEK

Ipse Carlo Levi könyvét olvasta. Lenyűgözte, ahogy egy más osztályból származó, más gyerekkori élményekkel együtt élő ember ilyen mélyen belélatott a falusi, a parasztvilág szenvedélyekkel, babonákkal terhes hétköznapijaiba, és megszerette Gagliano népét.

„A temető közepén néhány méter mély gödör, a szikkadt földbe szabályosan leásott oldalfalakkal, készen az új halott befogadására. Egy kis létrán könnyűszerrel le lehetett szállni és fel lehetett jönni. Azokon a meleg napokon szokásommá lett a temetőben tett sétáim alkalmával, hogy leszálljak a sírba, és a fenekén elterüljek. A talaj száraz és sima volt, a nap nem ért le odáig, és nem tüzesítette. Nem láttam mást, mint egy darab világos, téglalap alakú eget és néhány vándorfelhőt. Hang nem ért le hozzám” – olvasta Ipse a falusi könyvtár befűtött csempekályhájának dőlve, frissen ki-nevezett magyartanárként és könyvtárosként, csütörtök délután – miután mohón bekanalazta háziasszonya sűrűre rántott levesét, és félórányit olvasott, vagy inkább szunnyadozott az *Ógörög antik költők antológiája* társaságában a kedvenc vörös-fekete csergéjével letakart keskeny ágyában –, és rájött, hogy tényleg ez a legbiztosabb nézőpont: az ember frissen megásott sírokba lemászva, hanyatt fekvé nézi a darab téglalap alakú, tiszta eget. Nyugodt szívvel, érzékenyen minden rezdülésre, annak tudatában, hogy a megásott sír a sajátja is lehetne.

*

Polgári családból származott, de apai nagyapja a családi krónika szerint faluról indult útnak kevéske elemózsiával, hogy Brassóban mesterséget tanuljon a szászoknál. Amolyan *self-made man* volt, tímármesterként a román királyi udvarig tornázta fel magát, de első felesége halála után visszaköltözött Ipse szülővárosába. A jól menő tímárműhelye mellett lovakat tartott, és több hektárnyi legelője volt a város szélén, de a polgári intézmények, a helyi szintársulat és dalárda meg az önkéntes tűzoltók lelkes tá-

Részletek a szerző *ki ez az ipse?* című, a közeljövőben megjelenő regényéből.

mogatását is szívügyének tekintette. Akkoriban ez az életforma-keveredés szülőföldje összes magyar kisvárosára jellemző volt, hisz a fogyasztói piac nagy részét a falvak jelentették, a polgárság és parasztság között nem volt olyan éles határ, mint az erdélyi szászoknál. Emellett a székelységnek, egyre mostohább életkörülményei miatt, mozgékonyabbnak kellett lennie, mint más, termékenyebb vidékek falusi lakosságának, alkalmi munkára hónapokig, sokszor hosszú évekig idegenbe kényszerült. Ez a mozgékonyág egyrészt az otthoni nyomort igyekezett csökkenteni, másrészt lehetővé tette a polgári értékrend behatolását a falu zárt világába. A hagyományos népzene, az életet rendező régi rítusokat fokozatosan felhígította a kispolgári giccs, ezért könnyen meglehet, hogy Ipse nagyapjának második lakodalmán a ropogós felcsíki csárdást andalító valcer váltogatta.

Amikor Ipse született, nagyapját már jó három éve elütötte a házuk előtt egy arra tévedt vörös teherkocsi. Életének első húsz évét mégis abban a meleg, biztonságos, befele forduló és korlátolt világban töltötte, amelyet apai nagyapja épített fel kinkeservesen, s amely a diktatúra időszakában legfeljebb kopottabb, szegényesebb lett, de lényegéből semmit sem veszített. Kisvárosban élt, amely poros is volt, fülledt is volt, kamaszkorában lázongásra is készítette, de igazi közösség volt, egységes, ha másban nem, a hallgatásban és a konokságban, amellyel önmagát védte.

Ebből a világból nem hiányoztak a falusiak: cseléd, tejesasszony, falusi rokonság. Ha bejöttek a városba, mindig „Kezicsókolom naccságosuram, kezicsókolom nagyságosasszonyommal” köszöntötték Ipse szüleit, de őt is kimért udvariassággal kezelték, mint a család ígéretes sarját, akiből, ki tudja, mi lehet még valamikor.

Ezek az emberek valahogy mások voltak, mintha furcsa szorongással viselték volna félig-meddig városias, ünneplő öltözetüket, fekete, zárt cipőjük vagy csizmájuk idegenül nyikorgott, ha végiglépkedtek Ipséék konyhájának fényes cementpadlóján. Legtöbbször a szerdai vásárra érkeztek. Ipse jól emlékezett a piactérre összegyűlt hangos forгатagra és Simi Lajira, a kövér cigányra, aki fűrészporral megtöltött krepp-papír labdácskákat billegetett rézgyűrűs ujjai között, no meg kedvenceire, a katonásan sorakozó, aranszínűre pingált gipsz Szentantalkákra egy, az Óperencián túlról érkező árus polcán. Szász származású, deportációt túlélő anyai nagyapja az esti buszhoz igyekvő, olcsó kenyérral degeszre tömött tarisznyás falusiak látványától bosszúsan megállapította, hogy „ezek a kúrva falusiak nem szégyellik kenyérral etetni a disznaikat.”

Ezek voltak Ipse első emlékei a falusiakról, és persze a „lányok”, ahogy a nagyok nevezték a házi cselédeket. Ipse legfurcsább, emlékezetéből még ma is frissen előhívható élménye: egy nyári délután hatévesen hátulról bebújik a konyhában mosogató Mari ruhája alá. Játéknak szánja, kedveskedésnek. Mari meg hagyja. A lányon nincsen bugyi, Ipse remegve szorítja arcát az izmos farhoz, s csak szívja magába az idegen, bodító illatot. A lány lassan megfordul, és a remegő Ipse arcát gyengéden odavonja selymes ölére.

*

Azt álmodja, hogy egy sötét folyóban úszik, órákon keresztül, árral szemben. Az égbolt komor, a parti sziklákról kőgörgetegek zúdulnak alá. Apró, sötétzöld szigetek úsznak el mellette, elázott fűvek és virágok. Nagy nehezen sikerül partot érnie. Virágzó fákkal teli parkban találja magát, de furcsamód az ágak mind a föld felé hajolnak. Neki is meg kell görnyednie, hogy továbbmehessen. A talaj nagyon puha, a virágok is mind sárosak. Viharfelhők közelednek, olyan alacsonyan, hogy meg tudná érinteni őket. A felhők közül az éles napsugarak egy sétányra világítanak, amelynek végén megpillantja fekete ruhás nagyanyját és nagyapját. Sötét embertömeg követi őket, tudja, hogy azok az ősei, dédanyjai és dédapjai, ükanyjai és ükapjai, szépnyjai és szépapjai. Valaki megszólal: idegen, téged ki hívott ide?

*

Tízegynéhány év múlva Ipse újból felfedezte a falu népét. A múlt század hetvenes éveiben Magyarországon szárba szökő táncházmozgalomtól fellelkesült budapesti barátai az egyik nyáron azzal állítottak be Ipséékhez, hogy vége a fekete-tengeri lubickolásnak, mert ők most kiháló hagyományokat fognak menteni, és „gyűjteni” indultak a környező falvakba. A „gyűjtés” divatja hamarosan Ipsére is átragadt, s nemsokára ő is felkapaszkodott a távolsági autóbuszra, hogy kivénhedt, sok házibulit megért kazettás magnójának mikrofonját szerényen, szégyenkezve a falusi nénikék és bácsikák elé tolja azzal, hogy énekeljenek el neki néhány régi stílusú népdalt. Az „adatközlők” általában készségesen fogadták. Kivételt csak a cigány zenészek képeztek, akik már „értették a biznicet”, hisz az anyaországi gyűjtők minden alkalommal ajándékokkal megrakodva érkeztek „az ősi magyar zenét még a maga frissességében őrző, utolsó mohikánokhoz”. Ezek, ahogy megállapították, hogy a széplelkű farmeres fiatalember nem „magyarból”,

hanem csak a közeli városból érkezett, húzódozni kezdtek, hogy nincs idejük, már rég nem muzsikáltak, betegek vagy beteg a tehenük vagy az aszszony. Ipsének elég sok idejébe került, míg rájött a varázsszóra. A szezámturnuljnak hazai neve volt, úgy hívták: pálinka. Egy liter olcsó szesz csodákra volt képes, az asztalra téve máris pengtek a hegedű húrjai, dübörgött a gardon.

A táncházmozgalom aztán lassacskán az erdélyi városokban is lábra kapott, s az anyaországi példát követve főleg a gimnazisták és egyetemisták körében hódított. Tagjai élvezték a közös tánc és éneklés nyújtotta új szabadságot, kevésbé érdekelte őket a hazai megmondóemberek egybehangzó véleménye, hogy ezzel ők „tisztá forrásból” merítenek, és ősrégi hagyományokat ápolnak. Ipse is nagy lelkesedéssel szervezte szülővárosa táncházát, megtanult háromhúros brácsán játszani, táncot tanítani, míg fel nem veték magyar szakra az egyetemre, ami azt is jelentette, hogy be kellett rukkolnia katonának. Az egyéves megszakítás, na meg az egyetemi légkör fokozatosan megtörték a táncház varázsát, Ipse előtt kinyílt egy új világ: a könyvtáraké.

*

Évek múltán egyszer azt álmodja, hogy Budapesten van, a Fonóban. Régi zenész barátaival mulatnak és néhány csinos lánnyal. A zenekar az utolsó nőtát húzza, ők megisszák a Szent János áldását, és kilépnek az utcára. A többiek biztatják, hogy menjen velük a közeli kocsmába, de fáradt, haza akar menni. Nincs nála telefon, nem tud taxit hívni. Hirtelen furcsa batár áll meg előtte, azt hiszi, turistákat sétáltató konflis, de akkor miért van teteje. Hirtelen felpattan a kocsiját, és két erős kéz belöki. Elterül az ülésen, az ajtót becsapják, hátul két ismeretlen alak kapaszkodik fel a sárhányóra, amolyan fehér parókás lakájok. Tanácstalan, rossz vicc volna az egész? Közben a lovak örületes vágatába kezdenek, átrohannak a Lánchídon, majd az Országház felé kanyarodnak, eléje tornyosul a déli szárny, pillanatok alatt beleütköznek, de furcsamód az épület szétnyílik, mint egy női öl, a sötét folyosókat csak a lakájok fáklyalángja világítja meg. Vágtatnak tovább, most már a szabadban, végig a Duna-parton. Amikor a Margit-szigethez érnek, a lovak hirtelen felemelkednek a levegőbe, elhúznak a sötétből magányosan kimeredő Víztorony mellett. Hátul a lakájok röhögve káromkodnak. Most már tudja, hogy valamilyen pokoli erő kerítette hatalmába. A fekete lovak visszaereszkednek a földre, rettentetes sziklarengetés között száguldanak tovább, átszökkennek egy iszonyatosan keskeny kőhídon, miközben hallja, amint mögötte nagy robajjal összeomlanak a

gránitfalak. Ez történik azzal az óriási érckapuvval is, amin éppen áthaladnak, újabb és újabb kapuk nyílnak meg előttük, hogy hátuk mögött porrá hulljanak. Minden elpusztul, amit a háta mögött hagy. Egyre magányosabbnak érzi magát, aztán hirtelen rátör a halálos csend, eltűntek a fáklyás lakájok is. A lovak helyett csak egy vén gebe maradt, erejét megfeszítve húzza át a kocsit egy sötét, végtelennek tűnő sziklabolthajtáson. A kocsi a mélybe zuhan, körülötte minden eltűnik. A tér beszűkül, kavicsos, homokos talajon fekszik, háta mögött sziklák, előtte kopár, szomorú pusztaság. Beléje hasít, hogy száműzték. Itt nincsenek szörnyetegek, nincs tűz, pokol, ördögfajzatok, ahogy néhai dajkája mesélte; de sokkal iszonyúbb ez az örök, leírhatatlanul vigasztalan magány.

*

Végzős egyetemista volt, amikor egy tavaszi napon a lányukat még szoptató felesége kivitte Trabantjukkal falura, hogy Ipse interjút készíthessen Bors Gergellyel, a híres-nevezetes Bors Gergellyel, Lenin személyes testőrével. A kilencvenes éveiben járó öreg már várta Ipsét, sejtette, hogy miért keresi, hisz előtte is már sokan kérdezték – hol hivatalosan, hol csak a mese kedvéért – oroszországi emlékeiről. Az ötvenes években nyugdíjat is kapott a szovjet követségtől, de akkor már csak az *Aurora* folyóiratot, a számtalan nyelven, így magyarul is megjelenő propagandalapot hozogatta a sánta postás, kisebb-nagyobb megszakításokkal. Szikár, bajszatlan arcában volt valami „nem falusi”: a világot járt, sokat tapasztalt emberek letisztult nyíltsága. Haját félre fésülte, és pizsmakabátban fogadta Ipsét. A konyhaasztalon kinyitott könyvek hevertek, némelyikük lapján sűrű, ceruzával írt széljegyzetek. Szeme frissen csillogott, nagy mesélőkedvét már mozdulatai, mimikája is elárulták. Története sokban hasonlított az addig és azóta hallott katonahistóriákra, amelyeket az idősebbek nagy előszeretettel meséltek a kocsmában egy-egy pohár gabonapálinka vagy köményes mellett. A faluban minden családban voltak háborút viselt férfiak, történeteiket az utódok több generáción keresztül mindig büszkén elevenítették fel. Olyanok voltak ezek a történetek, mint a kutyabőrös nemesi levelek, hosszú évtizedeken keresztül szavatolták a család hírnevét.

A katonatörténetek, fogsábeli élmények főszereplője nem a hősieen harcoló katona volt, hanem a jóeszű, jég hátán is megélő legény, aki harc-térről, fogságból megszökve, egy szál lapáttal a markában gyalogosan elindul hazafelé – vagy amerre hazáját sejtí –, s valahányszor gyanúsán figyelni kezdik, lapátjával elkezd az útszéli köveket egyengetni. Az út így persze

sokkal hosszabb, de biztosan hazavezet. Egy-egy izgalmasabb vagy humorosabb történet anekdotává érlelődött, s már nemcsak tulajdonosa adta tovább, de mindenki, akinek egyszer elmesélték. Ipse később, falusi magyartanárként olyan öregekkel is megismerkedett, akik az orosz fogságban valamiért összevesztek, s azóta is szigorúan tartották a haragot, mert azt mondták, hogy ott és akkor életre-halálra ment a játék, s az emlékek életreszólóan frissek ahhoz, hogy az árulásért, hűtlenségért ne lehessen megbocsájtani.

Bors Gergely fiatal legényként – annak rendje-módja szerint – berukolt magyar katonának Ferenc Jóska seregébe, s az első ütközetek egyikében foglyul is ejtették az oroszok – annak rendje-módja szerint: óriási ködben, sűrű, sötét rengeteg közepén. Hadifogolyként fél Oroszhont bejárta, míg ki nem vezényelték valahová a világ végére egy jómódú szántóvetőhöz földet művelni, állatoknak kaszálni. Új gazdája Gligornak szólította, s hamarosan népes családja is megkedvelte a nyílt eszű, a munka végét alaposan megfogó fiút. Egy napon aztán a házigazdájára is sor került, a sánta postás elhozta a behívóját. Nagy volt az óbégatás a házban, de csak addig, míg az öregek ki nem találták a megoldást: a gazda helyett elküldik Gligort orosz katonának, legalább közelebb kerül a hazájához, s adódó alkalommal meg is szökhet. A személycsere meg is történt – néhány liter vodka jóvoltából –, s az oroszul már jól beszélő Gligor nemsokára azon vette észre magát, hogy egy nagy város állomásán ácsorog, orosz gyalogosként. *Coup de théâtre*: valaki a hátára csap: – Bors úr, hát maga mit keres itten? – A kérdező zsidó fakereskedő volt, aki a háború előtt sok jó deszkaüzletet kötött Bors Gergely apjával, a fiát is jól ismerte. Az első ijedtség után az égből pottyant ismerős jó üzletet ajánl: Bors úr álljon be egy új szolgálatba. Hogy milyenbe, az egyelőre még titok, de a siker biztosított. Elsőként egy nagyon fontos, vonaton érkező személyt kell megvédeni, majd mindenhová elkísérni. Ehhez a feladathoz meg egy jóvágású székely legényre van szükség, aki nem ijed meg a saját árnyékától, és az esze is a helyén van, na meg oroszul is beszél. Hogy ki az illető, az is titok egyelőre. De ez Bors Gergelyt nem is nagyon érdekelte, a lényeg az volt, hogy modern ismétlőpisztolyt kapott, és ellátmányt is bőségesen. A titokban várt idegen meg is érkezett – annak rendje-módja szerint: éjszaka, csillagtalan ég alatt. Köpcös, kopaszodó, szakállas emberke volt, nagy, fekete kabátban. Az is olyan zsidóforma.

Az események felgyorsulnak, s Bors Gergely személyes testőrként ott van Lenin oldalán a Téli Palota ostrománál. Szíve a helyén, meg is becsülik, jól is tartják. Társai is idegen származásúak, mindenre elszánt fickók.

Ipse hitetlenül csóválja a fejét, mire az öreg fényképet kerít elő az egyik fiókból: – Na ide nézzén, fiatalúr! Ez itt Lenin, mellette Krupszkája, mellette én, bekötött fejjel, s a balomon Sztálin – a súj hogy megette vóna – a fiával...

A Téli Palota ostromából csak annyira emlékszik, hogy istentelenül nagy hideg volt, s a cári kadétoknak bent kiadták a parancsot, hogy semmisítsék meg a palota vodkakészletét. Ezek el is kezdték lelkiismeretesen beönteni a *teménytelen* mennyiségű szeszt a lefolyóba, amit az ostromlók közül valaki hamar észrevett, szóval hogy a kanálisban nem szennylé, hanem *drágajó* vodka csörgedezik. A következmények nyilvánvalók, nagyon hideg volt, s egy jó adag vodkával könnyebbnek látszott győzelemre vinni a forradalom vérvörös lobogóját. Az ostrom végére állítólag csak Lenin s még néhányan a környezetéből maradtak józanul.

Bors Gergely a továbbiakban is Lenin személyi testőrségében marad, árnyékként kíséri mindenhová, népgyűlésekre, megbeszélésekre. Legkellemtlenebb emléke Sztálin, alias Dzsugasvili. Nagy zsarnok és öntelt. Fiával világos nappal az utcán erőszakol meg lányokat, asszonyokat, és gyűlöli az idegeneket. Részegen több alkalommal is megkísérel Lenin életére törni, ilyenkor valóságos vadállat. Lenin? Ő nagyon jó, olyan öreguras. A számára érkező élelmiszercsomagokat a legnagyobb éhínség idején is szétosztja, és beteg, már nagyon beteg. Bors Gergely az első adódó alkalommal le is lép, s hamarosan már „Nagyromániában” van a felfoghatatlanul idegen, új világban. De otthon, mintha mi sem történt volna, visszafogadják, ő is szó nélkül lép vissza a helyére.

Negyvennégy: a faluba bevonuló szovjet katonák semmit sem értenek emlékeiből, bizonytalanul elmakogott orosz szavaiból. Később hivatalos interjúk, rövid életrajza és fényképe a „Nagy Forradalomban” részt vett hős román harcosokról szóló propagandakönyvben, veteránnyugdíj. Később már csak *Aurora*. S ezzel be is fejeződik Bors Gergely földi pályafutása. 1982-ben halt meg, kilencvennégy éves korában.

*

Ipse felszállt a fél nyolcas járatra. A rozoga busz az éjjeli váltásból érkező emberekkel volt tele. Kora nyár volt, kaszálás ideje. A faluban a le szálló férfiakat már a megállóban kaszákkal és gereblyékkal, elemózsias tarisznyával várta a család, hogy amíg még harmatos a fű, levághassanak egy darabot. Az éjjeli, nyolcórái munka után ezek a férfiak kaszálni mentek.

Nekik ez az életritmus nyáron természetes volt. Ipse csak később értette meg, hogy a városi foglalkozások közül miért éppen a kazánfűtő és az éjjeliőr számított a falu férfiai között a legnépszerűbb foglalkozásoknak. Ezek a munkahelyek kevésbé voltak fárasztók, a tizenkét órai munka után meg huszonnégy szabad járt. Az idősebbek, a szabad földműves világot még megélők nem is tudtak volna beleszokni a mindennapi, legtöbbször céltalan nyolcórás robotba.

Télen más volt. Télen a férfiak már a buszon berúgtak, s komótosan düllöngéltek hazafelé lefeküdni. Klubokban ittak, a tagok egymást váltva vásárolták a pálinkát, amit menet közben a tagság elfogyasztott. „Szerre” hozták a szeszt, sohasem volt fennakadás, s a végállomásban már csak nyolc-tíz üres üveg csörömpölése őrizte az éjszakai műszak emlékét. A közönség között voltak olyanok is, akik valami nézeteltérés miatt vagy kapzsiságból nem voltak klubtagok. Persze, ezek is megvásárolták a maguk adagját, hogy magányosan, a befagyott ablakot bámulva néha meghúzzák a pálinkásüveget. Ipse egyik alkalommal egy ilyen magányos farkas mellett kapott ülőhelyet. Vagy tíz éve volt éjjeliőr az üvegbegyűjtőnél. Ócska likőrt szopogatott, és Ipsének is minden húzás előtt felkínálta az üveget. Később megjegyezte, hogy tulajdonképpen nem szabadna innia, de másképpen nincs reggel étvágya, s néha azért ellegetnie is kell az embernek.

Az ivászat már a városi buszmegállóban megkezdődött, a félkótyás perontakarító öröme, aki saját bevallása szerint legalább harminc-negyven üveget szedett össze egy-egy zimankós reggelen. Tépett ragadozóként keringett az ingázók iszogató csoportjai körül, hogy alkalomadtán lecsapjon a megüresedett félliteres üvegre, és azonnal szürke köpenye alá rejtse. Néha konkurens is feltűntek, a város csavargói, vonzotta őket a viszonylag kockázatmentes kereset. Ilyenkor öltre menve dült a kenyérharc a kapatos férfiak multságára.

Elindulás előtt az üvegyűjtők béka-egér harca a buszban szóról szóra megismétlődött, de már az ingázók tudomása nélkül, hisz most ők voltak a főszereplők. Most ők vívták kicsinyes, undok harcukat az ülőhelyekért: állva kellemetlen inni, s ha az ember idejekorán megmámorosodik, nem tud elaludni. Ilyenkor sem nyolcvanesztendős nénike, sem állapotos nő nem számított, sem béna, sem nyomorult, nem is beszélve az ingázó tanárokról. A cél szentesítette az eszközt, a lényeg az volt, hogy minden klubtag ülőhelyhez jusson, lehetőleg közel egymáshoz. A buszon az udvariasság legalapvetőbb szabályai is érvényüket veszítették. Az éjjeli munkában elfáradt asszonyok rezignáltan álldogáltak csomagjaikkal a lábuk között, a városban

megvásárolt lapos kenyerekkel, fáradtan elmosolyodva egy-egy vaskos, résszeg bókön.

*

Ipse három éve volt magyartanár a faluban, amikor iskolakezdekéskor feljegyezte naplójába: „Fejem fölött mátyásmadarak csipegették az ősz életbogyóit, amikor arra gondoltam, hogy itt csak nagyon ritkán láttam az embereket zavarba jönni. Ez valahogy idegen tőlük. Az élet számtalan, főleg fizikai megpróbáltatás elé állítja mindannyiukat, de a zavar, a lesütött szemű pillantások, a hebegő félmondatok valahogy elkerülték ezt a vidéket. Az idő rövidre szabott bölcsőtől koporsóig, a krumpliültetést mindig a répakapálás követi. Majd a begyűjtés, s aztán a karácsonyi ünnepek. Az élet a maga nyilvánvalóságában nehéz, a mindennapos hajnali felkelés fizikai fájdalmai nyugton hagyják a lelket, nem háborgatják naiv biztonságában. A szűkre szabott termőföldek, legelők behatárolják az élet lehetőségeit. A fizikai kínok között megszületett termés, a természettel közösen vállalt izzadásos kaláka megnyugtatja a kedélyeket. A munkához nincs szükség világfájdalomra, sem önsajnáló magunk-tetszelgésre, elég, ha az ember megteszi, ami rászabott: egész évben keservesen dolgozik, hogy a téli ünnepeken teleszívja magát szeretettel, szerelemmel, barátsággal, és a téli éjszakába belekántálja, hogy a szívéen, lelkén melengetett madár semerre se repüljön, maradjon csak itt, a faluban.

De alig ásták ki a krumplit, a legényeket máris viszik katonának, valahová a tengerpart mellé viszik őket, messzi idegenbe, s ki tudja, mikor jönnek megint haza, víg búcsúztatót kell nekik rendezni, mint a halálát még csak sejtő betegnek, reménykedőnek – reményen túl reménnyel élőnek –, ki, ha tud, felkel az ágyából egy-egy napfényes délután, elmatatni valamivel a kertben. Könnyű betegség után víg halál – valami ilyesmi történik a katonaviselt legényekkel is, akik már hazajöttükben is mások, mint amilyenekként elbúcsúztattuk őket. Hiába vonulnak végig összeölelkezve, gajdolván a falu utcáin katonai raktárakban megpenészedett civil ruhájukban, mert nyelvük már nem az a nyelv, amivel feltarisnyáltuk őket; a messzi idegenségben töltött napjaiktól szavaik jócskán elbizonytalanodtak, beszédükből a *fruntás*, *káporál*, *komándánt*, *szektor* úgy ütözik ki, mint kapálatlan répa közül a gyom. Nyelvük idegensége az idegen katonavilágot tükrözi, mesélnek, égvégtében mesélnek a sok megaláztatásról, de ezeknek az em-

lékeknek semmi köze apáik, nagyapáik harcokból, fogságból hazahozott történeteikhez.

Még ki sem hevertük idegenségüket, máris hozzák a hírt az öregasszonyok az idegenben, idegentől megesett lányokról. És felrémlenek a vegyes házasság beláthatatlan következményei.

Lakodalmukon a gazda feláll – tulipánnal, szegfűvel, bazsarózsával, ne-felejccsel díszes beszédet mondandó –, de csak annyi jön ki idegen nyelven nem tudó száján, hogy „dicsértessék az Úrjézus Krisztus, s hogy mindenki egészséggel, nyugodtan fogyassza a pálinkát, mert kint van még elég”.

*

Január végi, narancssárga délután volt. Ipse falusi házikójában vidáman ropogott a fenyőfából rakott tűz. Erről a tűzről az egész falu tudta, hogy kellemes, de megbízhatatlan. Illatos, pattogó hangú, de hamar haragú, és nem állhatatos. Szárnyaló lángokkal elszínéskedi a lobogást, hogy szempillantás múlva csak a ribizlibokrok tövére teríthető hamuvá válják.

A szoba egyik sarkában vörös–fekete csíkos csergével letakart, zöldre mázolt fenyőfa ágy nyújtózkodott, fejénél Ipse gyerekkori, csecsemőillatú párnájával.

A másik két falat barnára mázolt padágyak foglalták el, amelyek csak napközben voltak szigorúak, becsukottan, mert a szerelmeskedő pároknak éjszakára kinyitották acélriglikkel bezárt, öblös testüket. Jól megtömött, friss szalmazsák került ölükbe, hogy hajnalhasadásig dédelgethessék a rajtuk hentergő vidám leánykákat és legénykéket.

Ott, a hegyek között Ipsét nagyon szerették a népek. Ő is kedvelte a vidám társaságot.

Délutánonként a világos viaszosvászonnal leborított asztalra tette a piros paprikával megszórt zsíros kenyeret, a megszózott vöröshagyma-karikákat, egy pohár bort és az *Ógörög költők antológiáját*:

Immár a szél járása sem ismerős

– harapott bele a kenyérbe –

mert erre is hullám hegye hömpölyög, amarra is

– tett szájába egy darab enyhén csípős hagymakarikát –

mi pedig középen csak vitetünk a sötét hajóval

– apró csettintésekkel ünnepeelve a mindennapos, fenséges és tökéletes ízkavalkádot –

A vad viharral küzdve ahogy tudunk

– próbálta nyitva tartani makacsul becsukódni akaró könyvét –
már árbocunkat nyalja a víz körül

– húzta végig zsíros mutatóujját közepén –
s egészen elszakadt a vászon

– nyílt szét engedelmesen a régi könyv gerince –
Nagy lyukakat mutat ó vitorlánk

– nyúlt vastag talpú, zöld pohara után –
lazul a horgony is

– és belekortyolt a kellemesen kesernyés küküllői rizlingbe.

Az ajtón türelmetlen társaság kopogtatott.

Ily sorsa van hát:

– rejtette ágya alá a könyvet –

s én e bajok felől feledkezően, drága barátaim,

– hogy magához ölelhesse a frissen sült kalácsillatú szőke leánykákat –
itt véletek vigadni vágyom

– s a boros palackokat szorongató tatárszemű fiúkat –
bakkhoszi jó lakomán mulatni

– miközben arra gondolt, hogy megérett az idő az indulásra.

Magyartanár volt –

S mégis: hazánktól vissza miért vegyük szívünk,

– vonogatták vállukat évek múltán az emberek –

ha egy-két kótyagos össze is kuszált-kavart mindent...?

– Aztán végleg elment, valami görög költő után, állítólag németbe.

*

„Vannak emberek – írja távolba szakadt, ötvenhat éves Ipse –, akiket a származásuk, kialakuló életérzésük a pátoszmentesség, a szűkszavúság, a lakonikusság felé irányít: csak minél hétköznapibban, minél szürkébben, feltűnésmentesebben élni. A homályban maradás ösztöne éppoly erős, mint a kitűnésé. De nehogy azt higgyük, hogy az effajta életből hiányzik az ünnepegyesség! Ha valaki derekasan munkálkodva éri meg az estét... A jelentéktelennek, a mindennapinak is megvan a maga pátosza, akár a néma, titokban végbemenő folyamatoknak, a csillagok járásának, az évszakok váltakozásának, a vér keringésének. Az életben ezek az igazán megindító és drámai folyamatok. A közvélemény által drámáinak kikiáltott pillanatok

ezzel szemben kevésbé meghatók, mert elszórtak, ritkák, rendkívüliek, szélsőesek, és ki vannak hegyezve. Az igazi nagyságot nem ezekben, hanem a hétköznapi dolgokban kell keresni, felfedezni. A csillagok feltűnésmentesen köröznek pályájukon, a kikericsek csendben virulnak, s a vadcserecsnye akkor is kivirágzik az erdő mélyén, ha senki sem látja, és senki sem magasztalja szépségét. Ez az elismerésre és dicsőretrre kacsingatástól elkülönülő, a teremtés hamisítatlan részének tekinthető létforma, ez, ami ma igazán a kedvemre való. Ez a magától értetődő működés, növekedés, virágzás, gyümölcsözés és elmúlás. Persze, a kritikátlan természetimádat hamis pátoasz. A természettel kesztyűs kézzel kell bánni, tartózkodón, illendően. Igen, talán ez a kulcsszó, az illendőség. Mert illedelmesnek lenni annyi, mint az igazán emberi, a humánus mértékhez igazodni. Egyediségünket nem különbözőségünk szavatolja, hanem mindannak az elsajátítása és finomítása, ami összeköt a többiekkel.

A régi, becsületes foglalkozások az igaziak: szántó-vető, asztalos, ács vagy írnok; az ember szépen eltarthatja a családját, és nyugodalmas életet élhet. Minden más csak bohóckodás és vagánykodás. De az artistáknak is megvan a helyük, meg annak a jó néhány hülyének is, aki azt hiszi magáról, hogy nagy író.”